

Şəhriyar Müslət oğlu Kərimov
Azərbaycan Texnologiya Universiteti, doktorant
E-mail: sehriyarkerimov00@gmail.com
UOT: 338.45: 658.01; JEL: L67; L60.
Azərbaycanda yüngül sənaye sahəsinin innovativ inkişafında texnoloji transformasiyaların rolunun qiymətləndirilməsi

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi - Azərbaycanda yüngül sənaye sahəsinin innovativ inkişafında texnoloji transformasiyaların rolunun qiymətləndirilməsindən ibarətdir. Bu məqsədlə Azərbaycanda yüngül sənayenin inkişaf etdirilməsi problemləri və onun innovativ inkişaf istiqamətləri araşdırılmışdır. Bundan əlavə həmin proseslərdə texnoloji transformasiyaların əhəmiyyəti açıqlanmışdır, onların rolunun qiymətləndirilməsi üçün araşdırmalar aparılmışdır. Yaxın perspektivdə ölkənin yüngül sənaye sahəsinin innovativ inkişafının təmin olunması istiqamətində bir sıra həlli yolları verilmişdir. Tədqiqatın metodologiyası baxılan problemlər üzrə təhlillərin aparılması, alınan məlumatların sintez olunması və ümumiləşdirilməsindən ibarət yanaşmalardır. Bundan əlavə, tədqiqat prosesində bu problemlərə əlaqədar digər tədqiqatçıların yanaşmaları və fikirləridə əsas götürülmüşdür. Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti baxımından qeyd edə bilərik ki, Azərbaycanda yüngül sənaye sahəsinin inkişaf etdirilməsi, bu proseslərdə innovativliyin təmin olunması və texnoloji transformasiyanın rolunun artırılması üzrə faydalı ola bilər. Yəni bu istiqamətdə məlumatlar mövcuddur. Tədqiqatın nəticələri Azərbaycanda yüngül sənaye sahəsinin müasir şəraitdə innovativ inkişafının təmin edilməsilə bağlı müxtəlif fəaliyyət strategiyalarının və məqsədli proqramların hazırlanmasında istifadəsi ilə izah olunur. Tədqiqatın orjinallığı və elmi yeniliyi baxımından qeyd edə bilərik ki, verilən materiallar əsas etibarilə orjinal xarakter daşıyır və buna görə də tədqiqatın orjinallığı tələb olunan səviyyədədir. Əsas elmi yenilik isə hazırki, şəraitdə ölkəmizdə yüngül sənaye sahəsinin mövcud problemlərin həlli istiqamətində innovativ yanaşmaların təmin olunması və bu proseslərdə texnoloji transformasiyaların rolunun obyektiv qiymətləndirilməsinin təmin edilməsidir. Digər tərəfdən, yaxın perspektivdə baxılan problemlərin həlli yolları üzrə bir sıra tövsiyələr hazırlanmış, təkliflər verilmişdir.

***Açar sözlər:** Azərbaycan, yüngül sənaye, innovativ inkişaf, texnoloji transformasiya, texnoloji transformasiyaların rolu, texnoloji transformasiyaların rolunun qiymətləndirilməsi.*

Giriş

Qeyd edək ki, yüngül sənaye müxtəlif növ xammallardan (paltar, ayaqqabı, papaq və s.) istehlak malları istehsal edən sənaye sahələrinin məcmusudur. Bu sənaye ölkə iqtisadiyyatında və ÜDM-in istehsalında mühüm yer tutur. Yüngül sənaye, bir qayda olaraq, ağır texnikadan istifadə etməyən kiçik sənaye sahələrini birləşdirir. Bu sənaye sahəsi ölkənin müxtəlif istehsal və xidmət fəaliyyət sahələri ilə, məsələn, kimya istehsalı, hərbi sənaye, ticarət, maşınqayırma və s. ilə bağlıdır. Azərbaycan Respublikasında yüngül sənaye iqtisadiyyatın sabitləşdirilməsində mühüm rol oynayır. Əsas rolu aşağıdakı sahələrdə özünü biruzə verir: strateji əhəmiyyətli sahələrin yerli yüksək texnologiyalı yüngül sənaye məhsulları ilə təmin edilməsi; yüksək əmək məhsuldarlığı olan iş yerlərinin formalaşdırılması; yüngül sənaye müəssisələrinin maliyyələşdirilməsi, kreditlər üzrə faizlərin ödənilməsi və yüngül sənayedə elmi-tədqiqat işlərinin və innovasiyaların maliyyələşdirilməsi. Yüngül sənaye ölkənin sənaye kompleksinin prioritet sahələrinə daxildir. Böyük elmi-texniki və istehsal potensialına malik olmaqla, əlaqəli sahələrdə texnologiyaların inkişafına öz təsirini göstərir [1, s.36]. Müasir rəqabət şəraitində yüngül sənayenin bütün müəssisələri sağ qalmaq

və maksimum iqtisadi effekt əldə etmək üçün öz fəaliyyətlərini və istehsal etdikləri məhsulları təkmilləşdirməyin yollarını axtarırlar. Yüngül sənaye müəssisələrinin istehsal etdiyi məhsullar tam şəkildə insan tələbatının ödənilməsinə yönəldilir. Yüngül sənayenin inkişafının məqsədləri təhlükəsiz həyat səviyyəsini yaratmaq və saxlamaq, maksimum mümkün istehlaka və mal çeşidinə nail olmaqdan ibarətdir. Bu şəraitdə sənaye müəssisələri xərclərin minimuma endirilməsində, məhsulların texniki xüsusiyyətlərinin, etibarlılığının və keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasında, sifarişlərin yerinə yetirilməsi sürətinin artırılmasında, məhsulların satışa çıxarılması üçün vaxtın azaldılmasında maraqlıdırlar.

Yüngül sənayedə innovativ inkişaf istiqamətində texnoloji transformasiyaların rolu

İstehlak malları istehsal edən sahələr arasında ən çox tələb olunanlardan biri məhz yüngül sənayedir. Çünki, bu sənaye müxtəlif mallar, o cümlədən ayaqqabı, geyim və toxuculuq məhsulları istehsal edir. Ölkə əhalisinin istehlak mallarına artan tələbatı, keyfiyyət amillərinə üstünlüyün verilməsi yüngül sənayenin yenidən qurulması və innovativ inkişafı üçün təşkilati, iqtisadi, texnoloji, ekoloji, sosial və digər tədbirlər kompleksinin reallaşdırılmasını zəruri etmişdir. Bu amillər Azərbaycanda yüngül sənayenin inkişafı üçün geniş imkanlardan istifadə etməyə şərait yaradır [2, s.126]. Həmin sənayenin istehsal etdiyi mallara həmişə tələbat var və bütün dünyada insanlar üçün əhəmiyyətlidir. Ona görə də yüngül sənaye daim modernləşdirilməli və inkişaf etdirilməlidir. Yüngül sənayenin modernləşdirilməsi, qabaqcıl texnologiyaların tətbiqi, sahənin sektorlararası və regionlararası əməkdaşlığın inkişafı baxımından bir sıra layihələrin işlənməsinə ehtiyac vardır ki, bunlardan ən vacibi innovasiya layihəsidir. Onun strateji məqsədi və vəzifəsi rəqabətqabiliyyətli məişət-tibbi, məişət-texniki toxuculuq məmulatlarının istehsalı üçün mövcud olanların modernləşdirilməsi və texniki cəhətdən yenidən təchizatı və yeni müasir istehsal müəssisələrinin yaradılması yolu ilə milli sənayeni qorumaq və inkişaf etdirməkdir [3, s.254]. Məlumdur ki, XXI əsr yüksək texnologiyalar və innovasiyalar əsri hesab olunur. Yüngül sənaye sahəsi də yeni nəslin ən yaxşı texnoloji inkişaflarını mənimsəmişdir. Son illərdə yüngül sənayenin inkişafı innovativ texnologiyaların geniş tətbiqi ilə bağlıdır. Bu, istehlakçılara yüksək texnologiyalı məhsullardan istifadə etməyə imkan verir. Heç kimə sirr deyil ki, yüksək texnologiyaların tətbiqi əsasında hazırlanan yüngül sənaye məhsulları məişət istifadəsinə geniş şəkildə daxil olub [4, s.390].

Hazırda yüngül sənaye müəssisələrində innovativ texnologiyalardan istifadə obyektiv zərurətdir. Bu, rəqabətin güclənməsi, bazarın artan tələbatı, müəssisələrin əsas fondlarının köhnəlməsi, ictimai istehsalın məhsuldar qüvvələrinin bütün elementlərinin sürətli inkişafı və bir sıra digər amillərlə bağlıdır. Yeniliklərin istehsalata tətbiqi öz-özünə baş vermir. Onların yüngül sənayedə uğurla reallaşdırılması üçün məhsulun daxili və xarici bazarlarda rəqabət qabiliyyətinin artırılmasına töhfə verən, həm də bütövlükdə həmin sənaye müəssisələrinin inkişafına müsbət təsir göstərən effektiv innovasiya siyasəti lazımdır. Yəni, yüngül sənaye müəssisələri üçün innovasiya siyasəti çox vacibdir. Çünki, innovativ inkişaf yolunu həyata keçirən müəssisələr rəqabətdə uğur qazanır. Texnologiya transferi isə innovasiyanın təşviqinin əsas forması kimi çıxış edir. Yüngül sənaye müəssisələrində innovasiya siyasətinin reallaşdırılmasının blok-sxemi şəkil 1-də göstərilmişdir. Texnoloji platforma innovasiya bazarının iştirakçıları arasında səmərəli qarşılıqlı əlaqəni təmin edən distant iş şəraitində texnoloji sorğuların sistemli birləşdirilməsi və vahid informasiya məkanının formalaşdırılması üçün perspektivli vasitədir. O, məlumat mübadiləsinə, ekspertlərin, texnoloji tərəfdaşların və strateji investorların axtarışına imkan verir və bir neçə prioritet texnologiya sektorunu əhatə edir: özünü optimallaşdırma, insan-maşın qarşılıqlı əlaqəsi, smart şəbəkələr, enerji

səmərəliliyi və sistem mühəndisliyi. Yüngül sənaye üçün texnoloji platformaların fəaliyyət göstərməsi aşağıdakı məqsədlər üçündür: sənayenin texnoloji modernləşdirilməsi; rəqabət qabiliyyətinin artırılması; yeni texnologiyaların yayılması və qabaqcıl istehsal texnologiyalarının inkişafı. Təhsil, tədqiqat və layihə təşkilatları maraqlı müəssisələrə texnoloji təkliflər vermək və iqtisadiyyatın real sektorunun texnoloji tələblərini ödəmək üçün texnoloji platformalardan istifadə edirlər. Texnoloji platforması innovasiya iştirakçlarına texnologiya transferi mərkəzləri ilə sıx koordinasiya ən aşağı əməliyyat xərcləri ilə layihələri təşviq etməyə imkan verir. COVID-19 pandemiyası ilə əlaqədar olaraq dünyadakı epidemioloji vəziyyət və onun qarşısının alınması üçün görülən tədbirlərlə əlaqədar olaraq, bir çox ölkələrin elmi-texniki inkişafının əsas prioriteti geniş spektrli xidmətlərə malik texnologiyaların transferi üçün rəqəmsal platformaların sürətlə yaradılması olmuşdur.

Texnologiya transferi yüngül sənaye müəssisələrinin texnoloji üstünlüyünü təmin edən əsas vasitədir. İstehsalçı şirkətlər davamlı olaraq texnoloji tərəfdaşlar, strateji investorlar və tədqiqat təşkilatları arasında səmərəli əlaqələr qurmağa, yəni uzunmüddətli əməkdaşlıq zəncirləri yaratmağa çalışırlar. Bu təşəbbüslər innovasiya prosesinin iştirakçıları tərəfindən hazırlanmış müxtəlif texnologiya transfer mexanizmlərinin yaranmasına gətirib çıxarır. Texnologiyaların transfer mexanizmləri texnologiya provayderlərinin - tədqiqat, təkmilləşdirmə və texnoloji işlərin nəticələrinə sahib olanların və alıcı tərəfdaşların - potensial istehlakçıların fəal qarşılıqlı əlaqəsini nəzərdə tutur. Texnoloji transformasiyanın əsas məqsədi dinamik, real vaxt rejimində optimallaşdırılmış və özünü təşkil edən dəyər zəncirləri yaratmaqdır. Texnologiya transferinin məqsədi iqtisadiyyatın real sektorundakı şirkətlər arasında biznes proseslərinin reallaşdırılması üçün innovativ texnologiyaların və metodların yayılmasıdır. Texnologiyanın transferi mübadilə əməliyyatlarının istehsal funksiyaları ilə (istismar, fərdi sınaq, texnologiyanın təkmilləşdirilməsi) birləşməsinə nəzərdə tutur ki, bu da əməliyyat xərclərini azaldır və əlavə dəyər yaradır. Effektiv texnologiyanın transfer mexanizmlərindən istifadə yüksək texnoloji işlənmələrin tətbiqi və inkişafı yolu ilə rəqabətqabiliyyətli məhsulların istehsalının həcmi artırmağa imkan verir [5, s. 50]. Yüngül sənayedə texnologiya transferi birbaşa və dolayı yolla həyata keçirilə bilər. Texnologiyaların birbaşa transferinin bir hissəsi olaraq, təchizatçı ilə innovasiyanın alıcısı arasında əməkdaşlıq həyata keçirilir. Dolayı transfer zamanı vasitəçilər, məsələn, elmi işlərin transferi və kommersiyalaşdırılması mərkəzləri iştirak edir [6, s. 1230-1233]. Texnologiya transferi xidmətləri üç kateqoriyaya bölünə bilər: Tədqiqat yönümlü: təhsil və tədqiqat təşkilatları öz tədqiqat xidmətlərini və yaxud elmi-tədqiqat və təcrübi-konstruktor işlərinin nəticələrini birbaşa maraqlı tərəfdaşlara təqdim edirlər. İnnovasiyaların yayılmasına istiqamətlənmə: elmi işlərin ötürülməsi və kommersiyalaşdırılması mərkəzləri kimi texnologiya transferi vasitəçiləri, şəbəkələri və assosiasiyaları innovasiya fəaliyyətinin iştirakçılarına aktiv dəstək verirlər. İstehsalata istiqamətlənmə: sənaye müəssisələrinin, sənaye təşkilatları birliklərinin fəaliyyəti inqilabi texnoloji həllər işləyib hazırlamaqla səmərəli istehsal proseslərinin həyata keçirilməsinə yönəldilir.

Texnologiyaların transferinin sürətləndirilməsi və tətbiqi məqsədlə əlverişli innovasiya mühitinin formalaşdırılması və inkişafı yüngül sənayedə istehsalın modernləşdirilməsi üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Texnologiyaların transferinin sürətləndirilməsi və tətbiqi üçün bu kimi məqsədlərə nail olunmalıdır: Yerli və xarici istehsalçılara yüksək keyfiyyətli texniki təlim xidmətləri göstərmək üçün yüngül sənaye texniki-təlim mərkəzlərinin yaradılması. Belə mərkəzlər layihə mütəxəssislərinin geniş spektrinə çıxışı təmin edir, rəqabət qabiliyyətini artırmaq üçün biznes proseslərini təkmilləşdirir və yüngül sənaye məhsulları üzrə milli və

beynəlxalq bazarlarda müəssisənin mövqeyini yaxşılaşdırır. Yüngül sənaye müəssisələrinin maddi-texniki bazasının modernləşdirilməsi dövlət və biznes tərəfindən maliyyə dəstəyi, o cümlədən innovativ infrastruktur subyektləri ilə tərəfdaşlıq əsasında həyata keçirilməlidir. Texnoloji transformasiyalar dövründə kiçik və orta biznes gələcək dəyişikliklərə hazır olmalı və uzunmüddətli rəqabət üstünlüklərini formalaşdırmaq üçün daim perspektivli elmi-texniki inkişafı və rəqəmsallaşma proseslərinə investisiya qoymalıdır. Bu, yüngül sənaye müəssisələrinin rəqabət qabiliyyətini təmin etmək üçün effektiv üsuldur. Bir çox ölkələrdə yüngül sənayenin inkişafı innovativ texnologiyaların transferi, tətbiqi və inkişafı yolu ilə həyata keçirilir. Çünki sənaye transformasiyalarının müasir dinamikasında istehsal əməliyyatlarının həyata keçirilməsinin ənənəvi üsulları artıq dayanıqlı deyil. Texnologiyanın sürətli inkişafı ilə yüngül sənaye müəssisələrində biznes proseslərini təkmilləşdirmək üçün təşkilati dəyişikliklərə həssas olmaq lazımdır.

İnnovativ inkişaf kontekstində yüngül sənaye sahəsində texnoloji transformasiyaların rolunun qiymətləndirilməsi prinsipləri və istiqamətləri

Elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor və texnoloji işlərin nəticələrinin elm və təhsil təşkilatlarından yüngül sənaye müəssisələrinə ötürülməsi prosesi müxtəlif kanallar və vasitələrlə həyata keçirilə bilər. Texnologiya transferi kanallarından istifadə zamanı həll olunan vəzifələr məsləhətləşmələrin təşkilindən tutmuş innovativ layihənin reallaşdırılması ilə bağlı birbaşa əməkdaşlığa qədər olan dövrü əhatə edir. Texnologiyanın istehsal uğurlu ötürülməsi üçün tələblərdən biri müxtəlif kanallarla sinxronlaşdırıla bilən çevik, yüngül sənayeyönümlü transfer mexanizmlərinin istifadəsidir. Yüngül sənaye həm üfüqi, həm də şaquli texnologiya transferindən istifadə edir. Üfüqi texnologiya transferi ilə elm tutumlu inkişafın yaradılması və təşviqi funksiyaları innovasiya prosesinin iştirakçıları arasında bölüşdürülür. Üfüqi texnologiya transferinin universal formalarına aşağıdakı mexanizmlər daxildir: lisenziyaların verilməsi, istehsal təcrübəsinin ötürülməsi, patentlərin satışı, istehsal avadanlıqlarının satışı və ya lizinqi. Şaquli texnologiya transferi dedikdə, bütün innovasiya dövrünün bir təşkilatda cəmlənməsi nəzərdə tutulur. Burada elmi-texniki nəticələrin şöbədən şöbəyə ötürülməsi həyata keçirilir. Yüngül sənayedə texnologiyanın şaquli transferində istifadə olunan alətlər işlənilib hazırlanan və həyata keçirilən texnologiyanın mürəkkəbliyindən tutmuş bu texnologiyanın istehsalda birbaşa mənimsənilməsinə qədər dəyişir.

Texnologiya transferini həyata keçirmək üçün bir neçə müxtəlif kanal və vasitələrdən istifadə etmək lazımdır. Bütün mövcud tədbirlərin konsolidasiyası texnologiya təminatçıları və alıcı tərəfdaşlar arasında tam, sistemli və konstruktiv qarşılıqlı əlaqə üçün strateji əhəmiyyət kəsb edir. Yüngül sənayedə texnologiya transferi prosesinin reallaşdırılması üçün açıq onlayn kurslar, interaktiv videoçarxlar, texnologiya və layihə portalları, elmi-texniki forumlar, virtual ticarət sərgiləri fəal şəkildə istifadə olunmalıdır. Texnologiyaların transferi elmi-texniki məlumatların və tədqiqatların nəticələrinin internet saytlarında yerləşdirilməsi, həmçinin bülletenlərin göndərilməsi ilə həyata keçirilə bilər [7, s.26]. Yüngül sənaye müəssisələri təkcə öz söyləri ilə innovativ layihələri təşviq etmək deyil, həm də tədqiqat təşkilatlarını əlavə elmi tədqiqatlar üçün layihələndirmə işlərinin nəticələri ilə təmin etmək imkanına malikdirlər. Tədqiqat təşkilatlarında hazırlanmış (dəyişdirilmiş) texnologiyalar tətbiq olunmazdan əvvəl texnologiya transfer mərkəzlərində emal olunur. Texnologiya transferi mərkəzləri innovasiyaların ötürülməsi, reallaşdırılması və inkişafı üçün şərtləri müəyyənləşdirir. Texnologiya transfer mərkəzi bilik tutumlu inkişafın ötürülməsinin uğuruna mühüm töhfə verir. O, transfer planının hazırlanmasından tutmuş düzgün texnologiya

tərəfdaşı və strateji investorun tapılmasına qədər bütün transfer prosesi boyunca şirkəti məlumatlandırır, məsləhətlər verir və dəstəkləyir. Lazım gələrsə, texnologiyanın transferi mərkəzi layihədə iştirak edən tərəfdaşlar arasında vasitəçi kimi də çıxış edə bilər. Texnologiyaların transferi mərkəzləri müəssisələri innovativ inkişafın praktiki tətbiqi ilə bağlı problemlərin həllinə hazırlamaq üçün lazımı dəstəyi göstərir. Texnologiyanın ötürülməsi mərkəzləri müəssisədəki mövcud vəziyyəti nəzərə alır və əsas fəaliyyət göstəricilərini yaxşılaşdırmaq üçün zəruri olan yüksək texnoloji inkişafın tapılması, ötürülməsi və həyata keçirilməsinə yönəlmiş konstruktiv tədbirlər həyata keçirir. Texnologiyaların transferi mərkəzləri yüngül sənaye müəssisələrinə resurs çatışmazlığı və ya lazımı bacarıqların olmaması halında belə, ən mühüm vəzifələri səmərəli həll etməyə imkan verir. Belə mərkəzlər uyğun tərəfdaşların axtarışını və işgüzar əlaqələrin sürətlə qurulmasını asanlaşdırır, texnologiya transferinin uğurla reallaşdırılması üçün fərdi görüşlər təşkil edir. Texnologiya provayderi ilə potensial alıcı tərəfdaş arasında görüşlərin əksəriyyəti texnologiya transferi mexanizmi, konsaltinq dəstəyi və kommersiyalaşdırma müqavilələri haqqında ətraflı biliyə malik texnologiya transferi mərkəzlərinin nümayəndələrinin iştirakı ilə keçirilə bilər. Texnologiyanın təcrübədə tətbiqi planının işlənilməsi hazırlanması elm tutumlu inkişafın bütün texniki komponentlərindən xəbərdar olan tədqiqat təşkilatları tərəfindən həyata keçirilə bilər. Texnologiya transferinin reallaşdırılması üçün əsas tələb texnologiya təchizatçısı ilə potensial alıcı tərəfdaş arasında tərəflərin hüquq və vəzifələrini, əqli mülkiyyətin qorunması mexanizmini tənzimləyən əməkdaşlıq müqaviləsinin bağlanmasıdır. Texnologiya transferi layihəsi çərçivəsində problemlər həmişə transfer tərəfdaşları arasında sıx əməkdaşlıq şəraitində həll edilir. Yüngül sənayedə texnologiya transferi prosesində layihənin tərəfdaşları, texnologiya transferi mərkəzinin əməkdaşları, dövlət qurumlarının və biznes icmalarının nümayəndələri və digər maraqlı iştirakçılar iştirak edə bilərlər. Qiymətləndirmə prosesinin bir hissəsi olaraq layihə tərəfdaşlarından əməkdaşlıq şərtləri, layihə fəaliyyətinin nəticələri və layihənin müəssisənin və bütövlükdə iqtisadiyyatın inkişafına təsiri kimi kateqoriyaları əhatə edən suallara cavab vermələri xahiş olunur. Layihənin nəticələrini ətraflı əks etdirən yekun hesabatlar da təhlil edilir. Beləliklə, yuxarıda deyilənləri nəzərə alsaq, texnologiya transferinin yüngül sənaye müəssisələrinin inkişafı üçün strateji əhəmiyyət kəsb etdiyi görünür. Texnologiya transferi layihələri uzunmüddətli əməkdaşlıq üçün katalizator rolunu oynayır və yüngül sənaye müəssisələrinin innovativ inkişafı istiqamətində mühüm addımdır. Yüngül sənayedə texnologiyanın transferi üçün effektiv vasitələrdən biri elm və biznes nümayəndələrini bir araya gətirən, tətbiqi elmi ideyaları və innovativ inkişafı təşviq edən rəqəmsal platforma ola bilər.

Dünya iqtisadiyyatının qlobalaşması malların və kapitalın hərəkəti üçün sərhədlərin şəffaflığının artması ilə əlaqədar olaraq milli bazarların və regional iqtisadiyyatların, insan fəaliyyətinin bütün sahələrinin sistem inteqrasiyası ilə xarakterizə olunur. Nəticədə iqtisadi artım sürətlənir, müasir texnologiyaların və idarəetmə üsullarının tətbiqi sürətlənir. Müasir qloballaşmanın əsas xarakterik xüsusiyyətləri aşağıdakılardır: vahid dünya informasiya məkanının yaradılması; yeni texnologiyaların, informasiyanın, innovasiyaların, biliyin əhəmiyyətinin artması; iqtisadiyyatın hər hansı sektorunda ən yüksək dünya səviyyəli xüsusiyyətlərə malik olan yeni məhsulların və proseslərin işlənilməsi və istehsalında informasiya, bilik, təcrübə, maddi resurslar məcmusu kimi yüksək texnologiyaların prioritetliyinin artması, insan fəaliyyətinin bütün növlərinin maddi-texniki bazasının köklü şəkildə yenidən təchiz edilməsi; istehsal proseslərinin idarə edilməsi mexanizm və vasitələrinin təkmilləşdirilməsi; dünya ticarətinin və ona xidmət edən kapitalın

intensivləşməsi; İKT-nin qabaqcıl inkişafı və etibarlı informasiya təminatına əsaslanan yeni investisiya texnologiyalarının yaradılması, investisiya qərarlarının beynəlxalq səviyyədə hüquqi tənzimlənməsi.

Dünya iqtisadiyyatının qloballaşması nəticəsində yüngül sənayenin strateji innovativ inkişafa istiqamətlənməsi aşağıdakı tendensiyalarla müəyyən edilir. Birincisi, ümumilikdə biznesin innovativ komponenti və xüsusilə texnoloji inkişaf qlobal rəqabətdə əsas amilə çevrilir. İkincisi, yüngül sənayenin strateji və innovativ inkişafının idarə edilməsi vəzifələrinin yaxınlaşması texnoloji inkişaf əsasında baş verir ki, bu da həmin sənaye müəssisələrinin iqtisadiyyatının, onun təşkilati strukturunun, insan resurslarının idarə edilməsinin formalaşmasının nüvəsinə çevrilir. Yüngül sənayedə innovativ texnologiyaların tətbiqində əsas məsələlərdən biri yüksək ixtisaslı mütəxəssislərin olmasıdır. Çünki, yüksək texnologiyaya, rəqabət qabiliyyətinə və təhsilə malik olan yüngül sənaye müəssisələrində insan kapitalı əsas hərəkətverici qüvvədir. Məhz buna görə də qabaqcıl ölkələrin təcrübəsindən istifadə etməklə Azərbaycanda yüngül sənayenin yüksək texnologiyalar əsasında idarə edilməsi üçün peşəkar ixtisaslı kadrların hazırlanması və insan kapitalına investisiyaların artırılması vacib şərtlərdəndir [8, s.60]. Müasir dövrdə iri yüngül sənaye müəssisələrinin bir çox menecerləri müasir yüksək texnologiyalı avadanlıq və proqram təminatından istifadə etməklə istehsal xətlərinin avtomatlaşdırılması imkanlarına diqqət yetirirlər. Avtomatlaşdırma nəticəsində əl əməyi, buna uyğun olaraq istehsalatda işçilərin sayı azalır, istehsalın sürəti və keyfiyyəti yüksəlir, məhsulun standartlaşdırılması prosesi baş verir. Yüngül sənaye istehsalı sahəsində yüksək rəqabət alıcılara hazır məhsula getdikcə daha yüksək tələblər qoymağa imkan verir. Çünki onların istənilən vaxt brend mallara və istehsal müəssisələrinə mövqeyi dəyişə bilər. Yüngül sənaye müəssisələri səmərəli işin təşkili sistemə, istehlakçılardan alınan sifarişlərin təhlili və emalı sistemə, eləcə də dəb dünyasındakı qlobal tendensiyaları nəzərə alaraq gələcək müştəri sifarişlərini proqnozlaşdırmağa, satışları vaxtında yekunlaşdırmağa və planlaşdırmağa imkan verən sistemə malik olmalıdır [9, s.36]. Qeyd etmək lazımdır ki, innovativ yanaşma əsasında strateji planlaşdırma həyata keçirən yüngül sənaye müəssisələrinin ümumi sənayedə lider mövqə tutma ehtimalı daha yüksəkdir. Strateji planlaşdırmanın əsas məqsədi kimi yeni xidmət və məhsulların işlənilməsi hazırlanmasını müəyyənləşdirməklə, eyni məsrəf səviyyəsini saxlamaqla mənfəətin artmasına nail olmaq olar. Hazırda getdikcə daha çox dövlət öz siyasətində texniki inkişaf və yeniliklərin axtarışını ön plana çıxarır. Bu onunla əsaslandırılır ki, inkişaf etmiş infrastrukturun formalaşması ölkə iqtisadiyyatının rəqabətqabiliyyətliliyinə böyük töhfə verir. İnnovasiya mühitinin aktivləşdirilməsi müəssisələrin inkişafı üçün əlverişli şəraitin yaradılmasına kömək edir və istehsalı prinsiplial olaraq yeni səviyyəyə çıxarır.

Nəticə

Beləliklə, yüngül sənayenin yüksək texnologiya əsaslı innovativ inkişafı üçün yüksək potensialın olmasına baxmayaraq, bir çox hallarda texnoloji transformasiyalarla bağlı təkliflər istifadə olunmamış qalır: yüngül sənayedə texnologiyaların transferinə maneələr elmi-tədqiqat, təcrübə-konstruktor və texnoloji işlərin nəticələrindən səmərəli və məqsədyönlü istifadəyə imkan vermir; innovativ inkişafın transferi yolunda həm texnologiya təminatçıları, həm də alıcı tərəfdarlar üçün maneələr yaranır; həmin maneələr nəinki transfer prosesi zamanı, həm də elm və sənaye arasında mümkün əməkdaşlığın qurulmasına başlamazdan xeyli əvvəl meydana çıxır; texnologiyanın transferinə maneələr arasında zəruri məlumatların tapılması və işgüzar əlaqələrin qurulması (saxlanması) imkanlarının olmaması, biznes layihələrinin həyata keçirilməsində mənfi təcrübə, layihələrin texnoloji yetkinliyinin

aşağı səviyyəsi, texnoloji tərəfdaşlara qərəzli münasibət, patent hüquqlarının qorunmasında çətinlik daxil ola bilər. Qeyd olunan maneələrin aradan qaldırılması və yeni strateji imkanların tapılması texnologiya transferinin yüngül sənayedə uğurla reallaşdırılması üçün əsas şərtlərdəndir.

Ədəbiyyat

1. Абуталипова, Ю.А. Формирование инновационного территориального кластера легкой промышленности на основе технологической платформы /Ю.А. Абуталипова// Управление устойчивым развитием. – 2017. № 5(12). – с. 33-37.
2. Abbasov İ.M., Əliyev T.N. Qeyri-neft sənayesinin iqtisadiyyatı. Dərslik. Bakı, 2018, 267 s.
3. Жаркова Н.Н. Стратегия развития легкой промышленности: новые направления и целевые показатели. Экономика, предпринимательство и право, 2017, т.7, № 4, с.253-261.
4. Коротеев, М.М. Использование высоких технологий в современном текстильном производстве / М.М. Коротеев // Молодежь и XXI век - 2020: материалы X Международной молодежной научной конференции, Курск, 19–20 февраля 2020 года. – Курск: Юго-Западный государственный университет, 2020. – с. 389-393.
5. Боровских Н.В., Кипервар Е.А. Проблемы повышения инновационной активности предприятий легкой промышленности // Омский научный вестник. Серия: Общество. История. Современность. – 2017. № 4. – с. 48–53.
6. Хворостяная А.С. Стратегическая роль центров трансфера технологии в развитии креативных индустрий экономики // Креативная экономика. – 2020. – Т. 14, № 7.
7. Гаврилюк, А.В. Стратегические основы трансфера технологий в легкой промышленности / А.В. Гаврилюк, А.С. Хворостяная // Интеллект. Инновации. Инвестиции. – 2020. № 6.
8. Süleymanov M. Azərbaycanca ueyinti sənayesi müəssisələrinin inkişafında innovasiyaların rolu. “Azərbaycan Respublikası iqtisadiyyatının davamlı inkişafında innovasiyaların rolu” mövzusunda Respublika elmi konfransinin materialları. Naxçıvan, 29 fevral 2020-ci il.
9. Блюм, В.С. Проблемы и пути цифровизации легкой промышленности России / В.С. Блюм, А.Д. Килимова // Актуальные проблемы экономики и управления. – 2019. № 4(24). – с. 33-39.

Шахрияр Муслат оглу Каримов
докторант Азербайджанского
Технологического Университета
E-mail: sehriyarkerimov00@gmail.com

Оценка роли технологических трансформаций в инновационном развитии сферы лёгкой промышленности Азербайджана

Резюме

Целью исследования является оценка роли технологических трансформаций в инновационном развитии сферы лёгкой промышленности Азербайджана в современных условиях. С этой целью раскрыта сущность и основные проблемы развития сферы лёгкой промышленности. Анализированы важнейшие проблемы в инновационном контексте и роль технологических трансформаций в этих вопросах. Подготовлен ряд предложений и обосновано ускорение объективной оценки и более активное применение технологических трансформаций в инновационных процессах сферы лёгкой промышленности в Азербайджане. Методология исследования состоит из общеизвестных экономических методов, в том числе метода анализа, синтеза, сравнения и обобщения научных материалов. Более того, в вопросах рассмотрения важнейших проблем учтены научные предположения и мнение различных учёных и исследователей мира. Практическая значимость исследования объясняется целесообразностью и полезностью применения полученных материалов в подготовке более эффективных путей ускорения применения технологических трансформаций в инновационном развитии сферы лёгкой промышленности. Результаты исследования отражаются в процессах

подготовки комплексных мероприятий, применении более эффективных механизмов, в ускорении инновативного развития сферы лёгкой промышленности с учётом технологических трансформаций и объективная оценка их роли в этих процессах. Оригинальность и научная новизна исследования объясняется, в первую очередь, оригинальностью отраженных в статье материалов, которые обоснованы авторскими подходами к рассматриваемым проблемам. Главной научной новизной является объективная оценка и переосмысление роли технологических трансформаций в инновативном развитии сферы лёгкой промышленности Азербайджана в нынешних нестабильных условиях. Кроме того, разработана группа механизмов, рекомендаций, ряд предложений по рассматриваемым проблемам.

Ключевые слова: Азербайджан, лёгкая промышленность, инновационное развитие, технологические трансформации, оценка роли технологических трансформаций, усиление роли технологических трансформаций в инновационном развитии.

Shahriyar Muslat Karimov
doctoral student of University
of Technology of Azerbaijan,
E-mail: sehriyarkerimov00@gmail.com

Assessment of the role of technological transformations in the innovative development of the light industry sector of Azerbaijan

Summary

The purpose of the research is to assess the role of technological transformations in the innovative development of the light industry sector in Azerbaijan in modern conditions. To this end, the essence and main problems of the development of the light industry are revealed. We analyzed the most important problems in the innovative context and the role of technological transformations in these matters. A number of proposals have been prepared and the acceleration of objective assessment and the more active use of technological transformations in innovative processes of the light industry in Azerbaijan have been substantiated. The research methodology consists of well-known economic methods, including the method of analysis, synthesis, comparison and generalization of scientific materials. Moreover, in the consideration of the most important problems, scientific assumptions and the opinion of various scientists and researchers of the world are taken into account. The practical significance of the research is explained by the expediency and usefulness of using the obtained materials in preparing more effective ways to accelerate the application of technological transformations in the innovative development of the light industry. The results of the research are reflected in the processes of preparing complex measures, using more effective mechanisms, in accelerating the innovative development of the light industry, taking into account technological transformations and an objective assessment of their role in these processes. The scientific novelty of the research is primarily explained by the originality of the materials reflected in the article, which are justified by the author's approaches to the problems under consideration. The main scientific novelty is the objective assessment and rethinking of the role of technological transformations in the innovative development of the light industry sector of Azerbaijan in the current unstable conditions. In addition, a group of mechanisms, recommendations, and a number of proposals on the issues under consideration have been developed.

Keywords: Azerbaijan, light industry, innovative development, technological transformations, assessment of the role of technological transformations, strengthening the role of technological transformations in innovative development.

Elmi redaktor: i.e.d., dos. Y.Məmmədov

Daxil olub: 16.12.2022.

Çapa qəbul olunub: 22.12.2022.